

Для посилань: Пискун О.М., Напалько В.В. Роль оберегового рукоділля та виготовлення етносувенірів у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи : теорія, досвід, проблеми* [Електронне мережне наукове видання]. 2019. Вип. 2. Вінниця. С. 88-91.

УДК 378.016:62/64:391

О.М. Пискун, В.В. Напалько, м. Чернігів
e-mail: oks76@ukr.net

РОЛЬ ОБЕРЕГОВОГО РУКОДІЛЛЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ЕТНОСУВЕНІРІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті обґрунтовується педагогічна доцільність оберегового рукоділля та виготовлення сувенірів в етнічному стилі у процесі проектно-технологічної діяльності, його позитивний вплив на розвиток і виховання підростаючого покоління. Розкривається зміст понять «оберіг», «етносувенір», «український етнічний стиль», описуються вимоги до створення етносувенірів.

Ключові слова: побутовий оберіг, оберегове рукоділля, етносувенір, український етнічний стиль, навчання обереговому рукоділлю.

Abstract. The article grounds the pedagogical practicability of needlework of folk mascots and ethnic souvenirs in the process of design and technological activity. The meanings of «folk mascot», «ethnic souvenir» and «Ukrainian ethnic style» are defined. The article describes the requirements for creating ethnic souvenirs and folk mascots.

Key words: folk mascot, mascot handiwork, ethnic souvenir, Ukrainian ethnic style, training to handiwork.

Постановка проблеми. Оберегове рукоділля та виготовлення етносувенірів останнім часом стало надзвичайно популярним в Україні, особливо на тлі сплеску патріотичних почуттів наших громадян та відродження стародавніх народних традицій. Це знайшло своє відображення і в шкільних навчальних програмах, зокрема в програмі трудового навчання (для 5-9 класів) та технологій (для 10-11 класів). Серед орієнтовних об'єктів проектної діяльності учнів є багато таких, які тим чи іншим чином пов'язані з вивченням народних традицій декоративно-ужиткового мистецтва, з виготовленням виробів в етнічному стилі, сувенірів з різних матеріалів. Це в свою чергу вносить зміни у професійну підготовку майбутніх учителів трудового навчання і технологій, які й покликані забезпечити реалізацію завдань і змісту шкільних навчальних програм. Професійна діяльність учителя передбачає наявність у нього достатнього обсягу знань з народного декоративно-ужиткового мистецтва й етнодизайну, володіння традиційною технологією виготовлення виробів в етностилі, креативного підходу до розробки учнівських проектів.

Аналіз попередніх досліджень. Різноманітні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя технологій піднімаються у багатьох дослідженнях сучасних вчених. Теоретичні засади вітчизняної технологічної освіти розробили П. Атутов, А. Вихрущ, Р. Гуревич, О. Коберник, М. Корець, Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, Д. Тхоржевський та інші. Питання етнодизайну, використання народних традицій декоративно-ужиткового мистецтва в технологічній освіті часто потрапляють до поля наукових інтересів сучасних дослідників, зокрема, А. Бровченко, В. Вдовченко, В. Даниленко, Л. Оршанський, В.Д. Сидоренко, І. Сиваш, В. Тименко та інших.

Метою даної статті є обґрунтування педагогічної доцільності навчання майбутніх учителів трудового навчання технології оберегового рукоділля та виготовлення сувенірів в етнічному стилі.

Виклад основного матеріалу. Оберегове рукоділля сягає сивої давнини. Для наших пращурів-язичників будь-яке рукоділля було обереговим. Вишивка, шиття, розпис, предмети домашнього вжитку, будь-які рукотворні речі завжди наділялися магічною силою, мали в собі заряд позитивної енергії, були джерелом здоров'я та благополуччя.

Саме слово «оберіг» означає «захист», що оберігає енергетичну оболонку людини. В іншому сенсі «берег» – прикордонна смуга, межа між паралельними світами. Наші пращури дотримувалися принципу відповідальності за свою долю, а не перекладали її на «зовнішні темні сили». Тому слов'янські обереги захищають людину не від зла ззовні, а оберігають передусім від зла в собі самому – від поганих думок, сумнівів, образ, осуду. Дуже важливий той заряд, та енергія, що закладені в оберіг майстром і що підтримуються та посилюються за допомогою думок власника оберегу. Пращури вірили, що незалежно від дій власника оберіг працює за рахунок закладеної майстром позитивної енергії і за рахунок древніх знаків, що символізують різні стихії природи і приводять до руху певні сили Всесвіту.

Саме під час праці з матеріалом закладається основа оберегу. Будь-який матеріал, суміжний з руками майстра, з енергетикою людини (наприклад, під час замішування тіста), вбирає інформацію про неї і здатен зберігати і передавати її. Тому вироби ручної роботи завжди мають в собі відбиток майстра. Тож дуже важливо, щоб оберіг було зроблено в доброму самопочутті, з добрими думками та в доброму настрої. Найсильнішими особистими оберегами вважаються речі, отримані в подарунок від близьких родичів, зроблені їхніми руками і тільки за їхнім щирим бажанням, з доброї волі і від чистої душі. Магазинні обереги, виготовлені не руками, а засобами виробництва, зазвичай є «порожніми» сувенірами, не несуть в собі жодної інформації і можуть працювати лише за рахунок енергії добрих побажань того, хто їх дарує. Власноруч не можна робити обереги особисто для себе (вони не матимуть потрібної сили), але можна зробити побутовий оберіг для своєї оселі, для всієї родини та особистий оберіг для когось [2, с. 3-6, с. 38-39].

Сувенір має інше призначення, ніж оберіг, хоч інколи це може бути одна й та сама річ. В словнику читаємо: «сувенір (фр. Souvenir від лат. subvenio «приходжу») – подарунок на згадку або річ, пов'язана зі спогадами про якусь

приємну подію або подорож». Етносувеніри (тобто сувеніри в етнічному стилі) зазвичай виготовляються спеціально для туристів. Традиційними українськими етносувенірами є писанки, дерев'яні булави, ляльки у національних строях, рушники, вишиванки, розписні дощечки, глиняні глечики, козацькі куманці тощо.

Народні обереги та етносувеніри виконуються в одному стилі. Стиль – це художньо-пластична однорідність елементів, сукупність рис, близькість виразних художніх прийомів і засобів, естетична єдність змісту, образної основи, єдиний почерк, ідея. Кожний етнос світу створює предметне середовище в своєму оригінальному стилі. Стиль проявляється в колористичному вирішенні, у традиційних символах, орнаментах, візерунках, у використанні традиційних матеріалів, в особливостях композиції. На формування етностилю впливає перш за все спосіб життя представників певного етносу, заняття цих людей, особливості їхнього світорозуміння. Український етнічний стиль – це стиль української селянської хати з відповідним предметним наповненням. І хоч сучасне житло українців значно відрізняється від білої глиняної хати з солом'яним дахом, в кожному домі завжди знайдеться місце для етносувенірів та оберегів, які органічно впишуться в інтер'єр. В традиційній українській хаті кожна річ і сама будівля вважалися оберегами. Покуть, піч, стіл, лава, скриня, колиска, дідух, хрест, віник, горщик, ложка, підкова, рушник, писанки, в'язанки цибулі й часнику, трав'яні мішечки – все це традиційні речі української хати, які одночасно є її оберегами. В сучасних етносувенірах та хатніх оберегах майстри намагаються відобразити ці традиції.

Існують певні правила створення оберегів та етносувенірів. Одне з них – використання переважно природних матеріалів. Найбільш безпечні, доступні та зручні для роботи матеріали рослинного і тваринного походження (льон, вовна, бавовна, лікарські трави та сухоцвіти, висушені плоди і насіння, шкіра та ін.). Хорошим матеріалом для оберегів є дерево за умови, якщо його правильно підібрати. Можна використовувати метал (мідь або срібло), скло (особливо, кришталь) та будь-яке напівкоштовне каміння. Проте, в останньому випадку знадобиться спеціальне обладнання та навички ювелірної роботи, що не завжди є доступним у школі [3, с.5].

Оберіг завжди має певне символічне значення. Одним із найдавніших оберегів є жіноче божество, яке було поширене практично у всіх народів світу. З ним пов'язана й етимологія слова «оберіг». Походить воно від слова «берегиня», що рівнозначне грецькому «земля», тобто богиня землі, її берегуша, охорониця. В українців Берегиня – мати всього живого, первісне божество-захисник людини, богиня родючості, природи і добра. Образ Берегині є у вишивці на обрядових рушниках та на жіночому одязі – це стилізована жіноча фігурка з піднятими руками. Іноді Берегиню підміняє ідеограма – ромб з гачками – землеробський символ родючості «засіяне поле», магічний оберігальний знак [2, с.8].

Цікава історія оберегів з тіста. Археологи, розкопуючи давні поселення, знаходили різні фігурки. Спочатку не могли зрозуміти з чого вони зроблені – чи

то кістка, чи то камінь. А тоді з'ясували – фігурки виліплені з тіста: борошно і сіль. Дослідження матеріалу та традицій підтвердили цей факт. Фігурки робили з борошна першого помолу, змішавши його з сіллю. З часом ці фігурки ставали твердими і міцними, як камінь. Найчастіше це були фігурки жінки – богині родючості. Їх зберігали цілий рік на покутті, а потім закопували в землю, як пожертву для нового врожаю. Також відомо, що фігурки з «вічного» тіста дарували, як символ благополуччя та достатку.

З солоного тіста можна виготовити багато варіантів домашніх оберегів. Борошно і сіль несуть в собі енергетичний заряд теплої сімейної енергії. Будинок стає набагато затишнішим з такими оберегами. Оберіг з солоного тіста можна закріпити на віник, прикрасити нитками, сухими колосками і горіхами. Кожен з цих елементів несе в собі особливу силу [1].

Отже, до оберегів і етносувенірів висуваються такі загальні вимоги:

- необхідно дуже ретельно обирати матеріали для їх виготовлення, надавати перевагу матеріалам натурального походження;
- у процесі створення оберега слід постійно думати про ту людину, для якої він призначений, тримати перед внутрішнім зором її образ, відчувати її енергетику, настрій, характер, потреби;
- оберіг чи сувенір має бути компактним;
- усі елементи, символи, кольори, які присутні на оберезі, повинні нести позитивну інформацію;
- оберіг має бути привабливим і охайно виконаним.

Висновки. Виготовлення етносувенірів та оберегів – приємне, захопливе і корисне заняття для дітей і дорослих. Майбутній учитель трудового навчання обов'язково повинен оволодіти цим мистецтвом, і тому є ряд аргументів.

По-перше, процес виготовлення етносувенірів та оберегів сприяє національно-патріотичному вихованню школярів і студентів, знайомить їх з давніми українськими традиціями, регіональними особливостями, зміцнює повагу і любов до всього українського.

По-друге, зміст навчального матеріалу шкільних програм з трудового навчання та технологій так чи інакше пов'язаний з вивченням українських національних традицій декоративно-ужиткового мистецтва і виготовленням виробів в українському етнічному стилі.

По-третє, сувенір, як правило, – складний комплексний виріб, виготовлення якого вимагає володіння великим комплексом трудових умінь і навичок з обробки різних матеріалів. Тут необхідні уміння ручного шиття і вишивання; плетіння; навички роботи на швейній машині; прийоми роботи з фарбами, лаками, клеями та клейовим пістолетом; прийоми роботи з бісером; навички ручної та механізованої обробки деревини і металу; навички декоративного розпису по деревині, склу, тканині; навички ліплення з глини та солоного тіста; прийоми роботи зі шкірою, хутром та іншими природними матеріалами.

По-четверте, робота над етносувеніром завжди творча, кожний виріб унікальний. А це дозволяє легко організувати проектну діяльність школярів, причому можна виконувати з учнями як творчі, так і дослідницькі проекти. В

процесі такої діяльності в учнів розвиваються творчі здібності, формуються естетичні смаки та якості дослідника.

По-п'яте, сувенір чи оберег, як правило, робиться для іншої людини, з добрими думками і дарується їй з найкращими побажаннями. Тож в процесі створення сувеніру в учнів розвивається найцінніша людська якість – любов і повага до ближнього.

Якщо школярам будуть нецікаві традиційні українські обереги та сувеніри, здадуться непривабливими, надто примітивними, то вчитель може запропонувати виготовити сучасні сувеніри, в тому числі з використанням синтетичних матеріалів, але з додаванням національного колориту. Наприклад, можна виготовляти ляльки Тільди в українському національному вбранні, плести браслети чи пояси в національних кольорах або з українськими орнаментами. Врешті решт, будь-якому виробу можна надати ознак національного стилю.

Як показала наша практика, переважна більшість студентів – майбутніх учителів трудового навчання – позитивно ставляться до виготовлення етносувенірів у різних техніках, а для деяких з них це заняття стає улюбленим.

Список використаних джерел:

1. Антипова М.А. Солоне тісто. Незвичайні вироби і прикраси. Красиві речі своїми руками. Київ, 2009. 192с.
2. Лукашенко Т. Українські обереги своїми руками. Харків, 2015. 224 с.
3. Руцкая Т. Обереговое рукоділля. Вироби для здоров'я, щастя, добробуту родини і захисту оселі. Донецьк, 2015. 288 с.